

# Osallisuuden kahvat ja karikat vanhusyhteisöjen arjessa

Teija Nuutinen, YTM  
Joensuun yliopisto  
25.10.2007

# Keinu- taiteilijat vanhusyhteisön arjessa -projekti

- ▶ Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun ESR projekti 2006-2007
- ▶ Projektin päätavoitteena eri alojen taiteilijoiden, vanhusten ja vanhustyöntekijöiden sosiokulttuuristen yhteistoimintamallien kokeilu ja kehittäminen: 11 taiteilijaa, 12 vanhusyhteisöä Pohjois-Karjalassa → monitoimijainen/moniääninen toimintakenttä
- ▶ Tavoitteena tasavertaisuus, osallisuus, kulttuuridemokratia
- ▶ Oma roolini projektipäällikkö-kehittäjä- esihenkilö - toimintatutkija: useita rooleja, ristiriitoja ja toimintamahdollisuuksia

# Keinun arvot ja keskeiset käsitteet

- ▶ Sosiokulttuurinen / sosiaaligerontologinen vanhus- /vanhuuskäsitys
- ▶ Kulttuuridemokratia
- ▶ Demokraattinen osallistuminen
- ▶ Reflektiivisyys
- ▶ Prosessiluonne
- ▶ Avoin dialogi ja vuorovaikutus toimijoiden kesken
- ▶ Muutos – vanhusyhteisöjen arjen laadullinen parantaminen

# Keinun vanhuslaitokset

- ▶ Vanhainkodit
- ▶ Palvelutalot ja palvelukeskukset
- ▶ Tuetun asumisen yksiköt
- ▶ Yksityiset hoitokodit

Laitokset joissa vanhus asui

# Vanhuslaitoksen toimijat

- ▶ Vanhukset n. 70–90–vuotiaita
- ▶ Osastonhoitajat, esimiehet
- ▶ Lähi-, perus-, sairaan-, kunto- ja jalkahoitajat, fysioterapeutit
- ▶ Keittiö- ja laitostyöntekijät
- ▶ Työllistetyt, tuuraajat, keikkatyöläiset
- ▶ Opiskelijat, vapaaehtoistyöntekijät, harjoittelijat,
- ▶ Vierailijat: omaiset, pappi, kanttori ym. seurakunnan työntekijät
- ▶ Naistoimijoiden kenttä

# Vanhuslaitos sosiaalisena toimintaympäristönä

- ▶ Järjestykset , toistot, rutiinit: tavarat, ihmiset, toiminnot kukin omilla paikoillaan
- ▶ Työnjako, vastualueet, viikko-ohjelmat, aikataulut, hierarkiat
- ▶ Järjestysten rikkominen ei-toivottua
- ▶ ”tasainen, tuttu, turvallinen ja tylsä arki”
- ▶ ”Hiljaisuus, kaakelit, siisteys, puhtaus”
- ▶ Ryhmittymät, lokerot, suosikkijärjestelmät yhteisön sisällä
- ▶ Laitos: vanhusten koti – hoitajien työpaikka:  
merkitsi eri asioita eri toimijoille

## Mitä vanhukset tekivät vanhuslaitosessa?

- ▶ Istuivat aulassa, ruokapöydässä tai tv:n ääressä – ”joutilaina sylissä lepäävät kädet”
- ▶ Makasivat vuoteissaan omassa huoneessaan
- ▶ Hakivat kontaktia muihin: toiset vanhukset, hoitajat, ohikulkijat
- ▶ Vetäytyivät passiivisina omiin oloihinsa tai maailmoihinsa
- ▶ Olivat hoito- ym. toimenpiteiden kohteina ja vastaanottajina, toisten ”siirreltävinä”
- ▶ Osallistuivat avustettuina tilaisuuksiin, esityksiin, kerhoihin, toimintatuokioihin

- ▶ Seurailivat sivusta hoitajien kiirettä – ”ei saa häiritä” – ei tietoa mihin kiire liittyy
- ▶ Odottivat jotakin: ruokaa, kahvia, lääkkeitä, hoitajaa, vessaan viejää, omaista tai kuolemaa tulevaksi, kerhoa alkavaksi, ...
- ▶ Olivat tyytyväisiä hoitoon ja kohteluun: vastarintaa, tyytymättömyyttä tai kyseenalaistamista vain vähän

# Vanhusten osallisuus

- ▶ ”Edes rivien välistä ei voi lukea vanhuksia toimijoina, kokijoina tai tuntevina ihmisinä.
- ▶ Yhtäällä hehkuu toimelias eläkeläinen, mutta siirryttäessä puhumaan laitospaikkoihin, vaiheesta, kääntyy keskustelu hoitohenkilöstöön, laitospaikkoihin, henkilökuntapulaan, palveluiden organisoinnin ongelmiin” (Tedre 2007)

- ▶ ”Laitosvanhuus näyttäytyy julkisuudessa vanhusten puolesta tietämisenä, puolesta tekemisenä, puolesta puhumisena.
- ▶ Toiset ihmiset – lähinnä terveydenhuollon ammattilaiset ja omaiset – siis toimivat puolesta.
- ▶ Samalla nuo toiset, auttajat, muuttuvat toimijoiksi ja iäkkään ihmisen oma toimijuus katoaa.
- ▶ Vanhuksesta tulee se toinen, auttajasta toimiva ensimmäinen”. (Tedre 2007)

# ”Ehdollistettu osallisuus”

- ▶ Toiminta ja osallistuminen – rajoitteet ja mahdollisuudet sidoksissa hoitajiin: hoitajien läsnä – tai poissaolo, riittävyys tai riittämättömyys, kiire vanhuksen osallisuuden rajoittajana tai mahdollistajana

# Toista tarvitseva toimija (Tedre 2006)

- ▶ Avun tarpeessa ihminen on toimija toisen avulla, toisen huomaamana ja toisen kuulemana.
- ▶ Auttajalle se on toimintaa toisen ääntä tai ruumiillisia ilmauksia kuunnellen.
- ▶ Auttaminen on itsen (ja oman ruumiin) luovuttamista joltakin osin toisen käyttöön.
- ▶ Toisin päin se on itsen (ja oman ruumiin) asettumista joiltakin osin toisen varaan.
- ▶ Auttamissuhteessa on osallisina vähintään kaksi toimijaa – auttaja ja avun vastaanottaja.

# Osallisuuden esteitä ja mahdollisuuksia Keinussa

- ▶ Yhteisötaide / osallistava taide – virikeohjaus
- ▶ Muutosprosessi – tuokiopedagogiikka
- ▶ Luovuus, kokeilut, mielikuvitus, kiireettömyys ja elämykset – rutiinit ja aikataulutetut viikko-ohjelmat
- ▶ ”Joutilaitten istuskelu” – ”Oikea työ”
- ▶ ”Kohtaamistaide”, avoin vuorovaikutus – hierarkiat